

Rapport

REFERENDUM OVER SLEEPWET

**Jongeren per saldo tegen nieuwe inlichtingenwet,
ouderen voor**

12 oktober 2017

I&O Research peiling: referendum 'sleepwet'

Referendum over de 'sleepwet': tegenstem gegroeid

Het parlement heeft eerder dit jaar een nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten aangenomen. Deze wet geeft de Nederlandse inlichtingendiensten ruimere bevoegdheden om gegevens via internet te verzamelen, door het aftappen van communicatie of het hacken van computers, smartphones, smart-tv's en andere apparaten. Tegenstanders vrezen dat ook gegevens van onschuldige burgers worden verzameld en bewaard. Om die reden noemen zij de nieuwe wet ook wel de 'sleepwet' of 'aftapwet'.

De helft van de Nederlanders (50 procent) zou voor deze nieuwe wet stemmen. In september was dit 60 procent. De steun voor de nieuwe inlichtingenwet is dus afgenomen. Op dit moment zijn drie op de tien Nederlanders tegen de nieuwe wet, terwijl een op de vijf kiezers het nog niet weet.

Jongeren per saldo tegen 'sleepwet', ouderen voor

Er is een duidelijk verschil in opvattingen tussen verschillende leeftijdsgroepen. Jongeren t/m 34 jaar zijn per saldo tegen de nieuwe inlichtingenwet. Nederlanders van 35 jaar en ouder zijn overwegend voor de nieuwe wet. Niettemin zien we dat het aandeel tegenstanders onder alle leeftijden (licht) is gegroeid.

Hoogopgeleiden vaker tegenstander dan laagopgeleiden

Het enthousiasme voor de nieuwe wet neemt af, naarmate men hoger opgeleid is. Ruim de helft van de laagopgeleiden (58 procent) is voorstander van de nieuwe wet. Dit loopt terug tot 44 procent onder de hoogopgeleiden. Niettemin zijn de hoogopgeleiden per saldo nog voorstander van de wet.

Alleen D66-kiezers wijken voorsnog af van partijstandpunt

Kiezers volgen in grote lijnen het standpunt van hun partij. Alleen bij D66 zien we een discrepantie tussen het partijstandpunt (tegen) en dat van kiezers (per saldo voor). Forum voor Democratie was ten tijde van de stemmingen over de wet nog niet in de Kamer vertegenwoordigd, maar zij heeft aangegeven tegen de wet te zijn. Ook de FvD-kiezers zijn in meerderheid tegen.

Bekendheid referendum duidelijk toegenomen

De bekendheid met het referendum is mede door de media-aandacht (o.a. het NOS Journaal, Zondag met Lubach en advertenties in dagbladen) duidelijk toegenomen ten opzichte van een maand geleden. Nu is ruim de helft van de Nederlanders (55 procent) inhoudelijk goed op de hoogte van het referendum, tegenover een derde van de bevolking vorige maand. Ook de groep die er zijdelings iets van heeft meegekregen, is gegroeid van 14 naar 34 procent. Dat betekent dat negen op de tien Nederlanders nu iets over dit referenduminitiatief hebben gehoord. Dit geldt voor alle leeftijdsgroepen.

Verantwoording

Dit blijkt uit landelijk representatief onderzoek van I&O Research onder 1.609 Nederlanders van 18 jaar en ouder. Het onderzoek werd uitgevoerd van vrijdag 6 oktober tot en met maandag 9 oktober 2017. De resultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017.

Meer informatie

Peter Kanne, 06-31943707

Laurens Klein Kranenburg, 053-4825025

*Overname uit deze publicatie is alleen toegestaan met expliciete vermelding van **I&O Research** als bron.*

Referendum over de 'sleepwet': tegenstem gegroeid

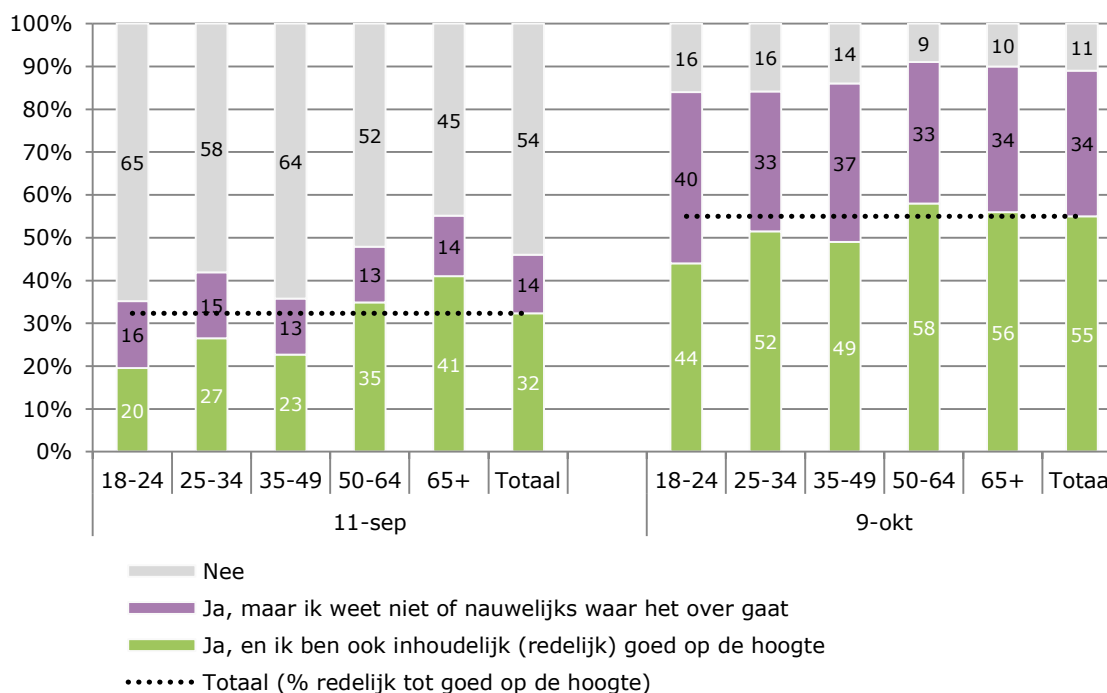
Deze week werd bekend dat er voldoende handtekeningen zijn verzameld voor een raadgevend referendum over de nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het parlement heeft eerder dit jaar in ruime meerderheid met deze wet ingestemd. Hiermee krijgen de Nederlandse inlichtingendiensten ruimere bevoegdheden om gegevens via internet te verzamelen, door het aftappen van communicatie of het hacken van computers, smartphones, smart-tv's en andere apparaten. Tegenstanders vrezen dat ook gegevens van onschuldige burgers worden verzameld en bewaard. Om die reden noemen zij de nieuwe wet ook wel de 'sleepwet' of 'aftapwet'.

Bekendheid referendum duidelijk toegenomen

Allereerst is aan kiezers de vraag gesteld of zij iets hebben meegekregen van dit referenduminitiatief en of zij weten waar het over gaat.¹ De bekendheid met het referendum is mede door de media-aandacht (o.a. het NOS Journaal, Zondag met Lubach en advertenties in dagbladen) duidelijk toegenomen ten opzichte van een maand geleden. Nu zegt ruim de helft van de Nederlanders (55 procent) inhoudelijk goed op de hoogte te zijn van het referendum, tegenover een derde van de bevolking vorige maand. Ook de groep die er zijdelings iets van heeft meegekregen, is gegroeid van 14 naar 34 procent. Dat betekent dat negen op de tien Nederlanders nu iets over dit initiatief hebben gehoord. Dit geldt voor alle leeftijdsgroepen (figuur 1). Zoals we ook begin september zagen, zijn mannen naar eigen zeggen (62 procent) inhoudelijk beter op de hoogte dan vrouwen (46 procent). Er zijn geen grote verschillen naar opleidingsniveau.

Figuur 1

Bekendheid met nieuwe inlichtingenwet (naar leeftijd en periode)

Bron: I&O Research, september-oktober 2017

¹ Na de inleiding met informatie over het referendum kregen respondenten de volgende vraag voorgelegd: 'Had u voordat u deze vragenlijst kreeg al eens gezien, gehoord of gelezen over deze nieuwe wet?' In september is eveneens vooraf informatie gegeven over het onderwerp. Vervolgens is toen de vraag gesteld: 'Heeft u iets gezien, gehoord of gelezen over dit initiatief om een referendum te organiseren?'

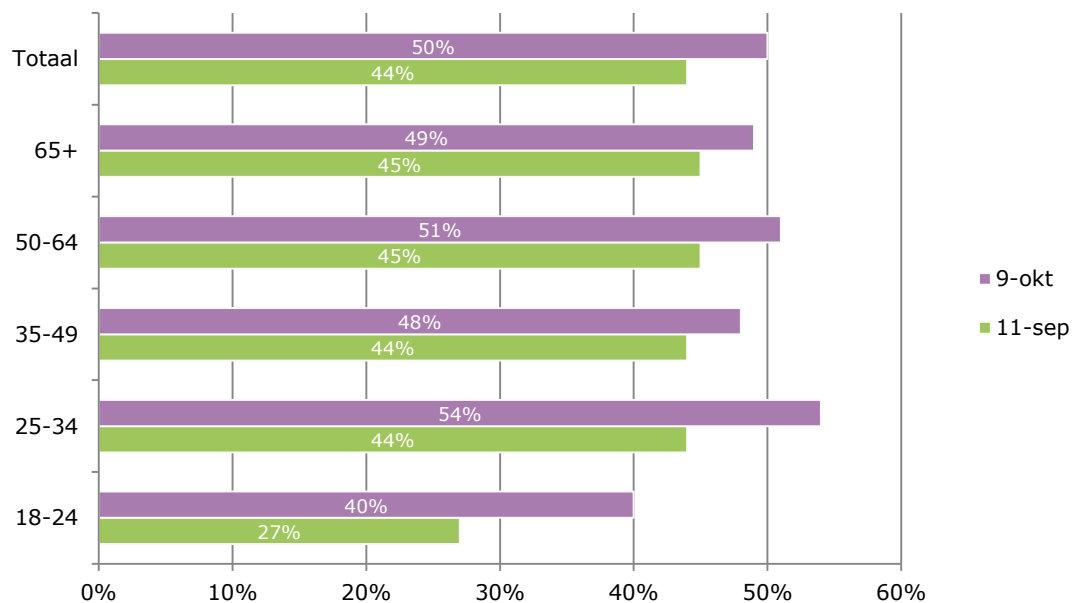
Opkomstintentie jongeren gegroeid

Als het referendum doorgang zou vinden, zegt de helft van de Nederlanders 'zeker' te gaan stemmen.² Een maand geleden was dit 44 procent. Ook als we rekening houden met de doorgaans grotere opkomstbereidheid onder panelleden lijkt het erop dat de opkomstdrempel van 30 procent gehaald zou worden. De opkomstintentie is op dit moment groter dan we in de aanloop naar het Oekraïne-referendum hebben gepeild. Bij het Oekraïne-referendum gaf eind maart 43 procent aan 'zeker' te zullen stemmen. Dit was het hoogste opkomstcijfer tot dan toe. Bij het referendum op 6 april 2016 was de opkomst 32 procent. Vertalen we dit naar het huidige referendum, dan zou de opkomstverwachting nu al liggen tussen de 35 en 40 procent. Veel zal echter ook afhangen van de vraag of het referendum tegelijk met de gemeenteraadsverkiezingen zal plaatsvinden. De samenloop met de gemeenteraadsverkiezingen stimuleert mogelijk de opkomst bij het referendum.

Met name onder jongeren van 18-24 jaar is de bereidheid om naar de stembus te gaan gegroeid: van 27 procent in september naar 40 procent nu. Ook onder de groep 25-34 jarigen zien we een duidelijke toename van de opkomstbereidheid (figuur 2).

Figuur 2

Opkomstintentie referendum 'aftapwet' naar leeftijd (% zeker wel)

Bron: I&O Research, 12 oktober 2017

² Omdat panelleden doorgaans meer (politiek) betrokken zijn dan anderen is hier waarschijnlijk sprake van een overschatting.

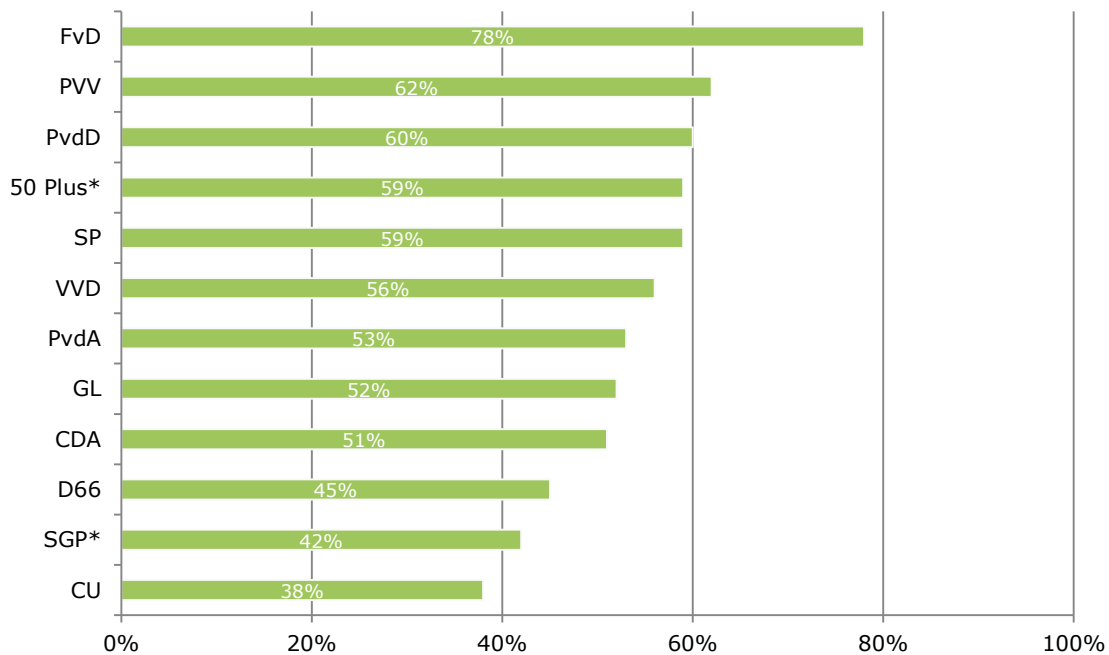
Kiezers van Forum voor Democratie meest gemotiveerd om naar de stembus te gaan

Bijna acht op de tien Forum voor Democratie-stemmers zeggen nu 'zeker' naar de stembus te gaan als het tot een referendum komt. Daarmee zijn zij van alle kiezers het meest gemotiveerd om hun stem uit te brengen (figuur 3). Op enige afstand volgen kiezers van de PVV (62 procent), Partij voor de Dieren (60 procent), 50 Plus (59 procent) en SP (eveneens 59 procent). Aanhangers van D66, SGP en CU zijn duidelijk minder enthousiast: minder dan de helft zou 'zeker' gaan stemmen.

Tussen hoog- en laagopgeleiden vinden we geen duidelijk verschil in opkomstbereidheid. Van de laagopgeleiden zou 46 procent 'zeker' gaan stemmen, onder hoogopgeleiden is dit 52 procent.

Figuur 3

Opkomstintentie referendum 'aftapwet' naar huidige stemvoorkeur (% zeker wel)

Bron: I&O Research, 11 oktober 2017 * Cijfer indicatief (minder dan 50 respondenten).

Steun voor sleepwet afgenomen

Hoe zouden Nederlanders stemmen, als er vandaag een referendum over de 'aftapwet' zou plaatsvinden? Van de kiezers die (waarschijnlijk) gaan stemmen, is de helft voor invoering van de nieuwe wet die inlichtingendiensten ruimere bevoegdheden geeft. In september was dit 60 procent. Drie op de tien Nederlanders zijn tegen de nieuwe wet, terwijl een op de vijf kiezers het nog niet weet.

Alleen D66-kiezers wijken voorsnog af van partijstandpunt

Kiezers volgen in grote lijnen het standpunt van hun partij (zie tabel 2). Alleen bij D66 zien we een discrepantie tussen het partijstandpunt (tegen) en dat van kiezers (per saldo voor). Forum voor Democratie was ten tijde van de stemmingen nog niet in de Kamer vertegenwoordigd, maar zij heeft aangegeven tegen de wet te zijn.³ Ook de FvD-kiezers zijn in meerderheid tegen.

³ Zie <http://www.dagelijksestandaard.nl/2017/10/thierry-baudet-is-voor-sleepwet-referendum-teken-want-als-wij-niet-voor-onze-privacy-opkomen-raken-we-die-kwijft/> en het Twitterbericht van Thierry Baudet: <https://twitter.com/thierrybaudet/status/917061716604784645>

Tabel 1**Voor of tegen de 'aftapwet'?**

'Stel dat u vandaag zou moeten stemmen in het referendum. Zou u dan voor of tegen invoering van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 ('aftapwet') stemmen?'⁴

	11-SEP	9-OKT
Voor	60%	50%
Tegen	24%	30%
Weet ik niet	17%	20%
TOTAAL	100%	100%

Bron: I&O Research, september-oktober 2017

Tabel 2**Houding van kiezers en partijen ten aanzien van 'aftapwet'**

Basis: zou zeker/waarschijnlijk gaan stemmen (n=1.245)

Partijen	FRACTIES		KIEZERS		
	Gestemd	Voor	Tegen	Weet niet	Totaal
VVD	Voor	80%	10%	10%	100%
CDA	Voor	65%	15%	20%	100%
D66	Tegen	48%	35%	17%	100%
PVV	Voor	57%	23%	20%	100%
SP	Tegen	31%	49%	20%	100%
PvdA**	Voor	47%	25%	28%	100%
GroenLinks	Tegen	21%	49%	30%	100%
ChristenUnie*	Voor	54%	25%	21%	100%
PvdD*	Tegen	27%	55%	19%	100%
SGP*	Voor	63%	15%	23%	100%
50PLUS*	Voor	57%	41%	2%	100%
Groep Kuzu/Öztürk (DENK)***	Tegen	-	-	-	-
Forum voor Democratie****	Tegen	32%	47%	21%	100%
TOTAAL		50%	30%	20%	100%

* Cijfer indicatief (minder dan 50 respondenten).

** PvdA-Tweede Kamerlid Oosenbrug stemde tegen.

*** Onvoldoende waarnemingen.

**** Forum voor Democratie was nog niet vertegenwoordigd in de Kamer.

Bron: I&O Research, 11 oktober 2017

⁴ In de meting van september was de vraag iets anders geformuleerd: 'Stel dat u vandaag zou moeten stemmen in het referendum. Zou u dan voor of tegen de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 stemmen? Bent u voor of tegen ruimere bevoegdheden van de inlichtingendiensten?'

Jongeren per saldo tegen 'aftapwet', ouderen voor

Er is een duidelijk verschil in opvattingen tussen verschillende leeftijdsgroepen. Jongeren t/m 34 jaar zijn per saldo tegen de nieuwe inlichtingenwet. Nederlanders van 35 jaar en ouder zijn overwegend voor de nieuwe wet (tabel 3). Niettemin zien we dat het aandeel tegenstanders onder alle leeftijden (licht) is gegroeid.

Hoogopgeleiden vaker tegenstander dan laagopgeleiden

Het enthousiasme voor de nieuwe wet neemt af, naarmate men hoger opgeleid is. Ruim de helft van de laagopgeleiden (58 procent) is voorstander van de nieuwe wet. Dit loopt terug tot 44 procent onder de hoogopgeleiden. Niettemin zijn de hoopgeleiden per saldo nog voorstander van de wet (tabel 4).

Tabel 3

Voor of tegen de 'aftapwet'?

'Zou u voor of tegen invoering van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 ('aftapwet') stemmen?'
(totaal en naar leeftijd)

	VOOR		TEGEN		WEET NIET	
	11-sep	9-okt	11-sep	9-okt	11-sep	9-okt
18-24	39%	32%	39%	48%	22%	20%
25-34	42%	35%	36%	45%	22%	21%
35-49	52%	47%	25%	29%	23%	24%
50-64	64%	52%	21%	29%	15%	18%
65+	71%	61%	17%	19%	12%	20%
TOTAAL	60%	50%	24%	30%	17%	20%

Bron: I&O Research, september-oktober 2017

Tabel 4

Voor of tegen de 'aftapwet'?

'Zou u voor of tegen invoering van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 ('aftapwet') stemmen?'
(totaal en naar opleiding)

	VOOR		TEGEN		WEET NIET	
	11-sep	9-okt	11-sep	9-okt	11-sep	9-okt
Laag	69%	58%	15%	20%	16%	22%
Midden	64%	50%	22%	31%	14%	19%
Hoog	48%	44%	32%	35%	20%	21%
TOTAAL	60%	50%	24%	30%	17%	20%

Bron: I&O Research, september-oktober 2017

Opkomstbereidheid iets omhoog door extra informatie

In de vragenlijst was een split-runexperiment ingebouwd, waarbij random de helft van de deelnemers een extra infoblok te zien kreeg en de andere helft niet. Het infoblok is hieronder weergegeven.

INFOBLOK

Wat mag de AIVD straks?

De geheime dienst mag het internet al aftappen, maar alleen door één tap per apparaat te plaatsen. Met de nieuwe wet wordt het mogelijk om grote hoeveelheden data in één keer te onderscheppen.

Het gaat aanvankelijk om het verzamelen van metadata, zoals met wie je communiceert, waar je bent en welke sites je bezoekt. Metadata geven een gedetailleerd beeld van iemands leven. Als er iets opvallends wordt gezien, kan de AIVD besluiten om nader onderzoek te doen.

Om data op grote schaal af te tappen, moet de AIVD wel elke keer om toestemming vragen aan een nieuwe toetsingscommissie, die bestaat uit oud-rechters en technici.

Waarom is dit nodig?

De AIVD zegt dat terroristen nu onder de radar blijven, omdat de geheime dienst op het internet te weinig bevoegdheden heeft om mensen af te luisteren. Ook techbedrijven spelen een rol hierin: zij zetten actief in op versleuteling van berichten (zogenoemd 'end-to-end'-encryptie), waarmee inhoud van communicatie lastig kan worden ingezien. Onder andere WhatsApp voerde deze krachtige vorm van encryptie in.

Critici vrezen dat ook gegevens van onschuldige burgers worden verzameld en bewaard.

Het geven van extra informatie zorgt onder deelnemers aan het experiment voor een iets hogere opkomstbereidheid (53 procent) dan onder niet-deelnemers (47 procent).⁵ De stemvoorkeur wordt daarentegen niet beïnvloed door de getoonde informatie (tabel 5), ook niet onder degenen die van tevoren nog niet van de wet hadden gehoord.

Tabel 5

Voor of tegen de 'aftapwet'?

	GEEN EXTRA INFO	WEL EXTRA INFO	TOTAAL
Opkomst			
Opkomstintentie (% zeker wel)	47%	53%	50%
Stemvoorkeur			
Voor	51%	50%	50%
Tegen	29%	31%	30%
Weet ik niet	21%	20%	20%
TOTAAL	100%	100%	100%

Bron: I&O Research, 11 oktober 2017

⁵ Z-toets voor twee proporties, $z=2,25$; $P=0,024$.

Onderzoeksverantwoording

I&O Research heeft een landelijk representatief onderzoek uitgevoerd onder 1.609 Nederlanders van 18 jaar en ouder. Het onderzoek werd uitgevoerd van vrijdag 6 tot en met maandag 9 oktober 2017.

Het grootste deel van de deelnemers (95 procent) is afkomstig uit het I&O Research Panel (n=1.523). Daarnaast zijn 86 deelnemers (5 procent) via PanelClix benaderd om deel te nemen aan dit onderzoek.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken.

Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij de belangrijkste uitkomsten is er sprake van een marge van plus of min 2 à 3 procent. Zo geeft 50 procent van de Nederlanders aan voor de 'aftapwet' te zullen stemmen. Met 95 procent betrouwbaarheid kunnen we stellen dat het percentage voorstanders – op basis van dit onderzoek – varieert tussen de 47,2 en 52,8 procent (marge van +/- 2,8 procent).

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselecte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). De respondenten hebben geen financiële vergoeding gehad voor hun aanmelding voor het panel. Ook voor deelname aan dit onderzoek kregen respondenten uit het I&O Research Panel geen vergoeding.

I&O Research

I&O Research is een maatschappelijk betrokken bureau voor beleids- en marktonderzoek. Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties. I&O Research is de laatste jaren gegroeid tot het zevende marktonderzoeksbureau van Nederland. In de sector 'overheid & onderwijs' is I&O Research de nummer 1 (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2016).

I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001-, ISO 20252- en ISO 27001-gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 26362-gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

